

Received:	10-10-2024
Revised:	16-12-2024
Accepted:	03-01-2025

การสร้างสวัสดิการชุมชนจากความต้องการและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อ
สุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
Community Welfare Development from the Needs and Potential of Community
Enterprises: A Case Study of the Muslim Women's Health Massage Group, Patabudi
Village, Laem Pho Subdistrict, Yaring District, Pattani Province

วนภัทร์ แสงแก้ว^{*.1}

Wanapat Sangkaew

wanapat.s@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การสร้างสวัสดิการชุมชนจากความต้องการและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” เป็นงานวิจัยแบบผสานวิธี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสวัสดิการชุมชนจากความต้องการและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยกลุ่มเป้าหมายคือสตรีมุสลิม จำนวน 20 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เก็บข้อมูลหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาเอกสาร สนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การบันทึกภาคสนาม การอภิปรายกลุ่ม และแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดย สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความ

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า 1) กลุ่มสตรีมุสลิมมีศักยภาพและมีความต้องการในการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจการอย่างเป็นทางการ โดยได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี 2) การหนุนเสริมบูรณาการจากภาคีเครือข่ายภาคส่วนต่างๆ ให้เกิดการพัฒนาความยั่งยืนวิสาหกิจชุมชน 3) ความต่อเนื่องของการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดการพัฒนาให้มีสวัสดิการกลุ่มและเป็นสวัสดิการชุมชนที่ยั่งยืนได้จริงและยังสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมในพื้นที่ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ ควรเพิ่มสมาชิกกลุ่มเพื่อให้สามารถสร้างอาชีพกระจายรายได้และรองรับผู้มาใช้บริการที่เป็นเพศชายได้ด้วยทั้งนี้การดำเนินการต่างๆ ควรเป็นแบบบูรณาการภาคีเครือข่าย ทั้งจากภาครัฐในการสนับสนุน ทั้งงบประมาณ กิจกรรม และองค์ความรู้ และภาคเอกชนเพื่อให้สตรีมุสลิมสามารถต่อยอดให้มีความรู้ และสามารถปฏิบัติงานได้จริงเพื่อสร้างงานให้เกิดการกระจายรายได้

คำสำคัญ: สวัสดิการชุมชน, วิสาหกิจชุมชน, ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน

* Corresponding Author

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani campus

Abstract

The study on “Community Welfare from the Needs and Potential of Community Enterprises: A Case Study of the Muslim Women's Health Massage Group, Patabudi Village, Laem Pho Subdistrict, Yaring District, Pattani Province” was a mixed-method research. The objective was to study the creation of community welfare from the needs and potential of community enterprises, massage groups for the health of Muslim women. Patabudi Village Laem Pho Subdistrict, Yaring District, Pattani Province. The target group consisted of 20 Muslim women, selected through purposive sampling. Data collection was done in several ways, including document study, focus group discussion, in-depth interview, observation, field notes, focus group discussion, and questionnaire. Quantitative data were analyzed using percentage, mean. Qualitative data were analyzed using content analysis and interpretation.

The research findings revealed that 1) the group of Muslim women had the potential and desire to organize themselves for formal business activities and successfully registered as the Patabudi Health Massage Community Enterprise Group; 2) integrated support from various sectoral network partners facilitated the sustainable development of the community enterprise; and 3) the continuity and efficiency of the community enterprise's operations enabled the establishment of group welfare and sustainable community benefits, while aligning with the local cultural context. The study recommends expanding the group membership to create more employment opportunities, distribute income more widely, and accommodate male service users. Furthermore, all activities should be conducted through an integrated partnership network, including government support in terms of funding, activities, and knowledge, as well as private sector involvement, to enable Muslim women to enhance their skills and practically implement their work, thereby generating employment and promoting income distribution.

Keywords: Community welfare, Community enterprise, Potential of Community Enterprises

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทความวิจัยนี้ส่วนหนึ่งจากงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม บ้าน ปาตาดูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” ในโครงการ มอ.ชุมชนเข้มแข็ง ปีงบประมาณ 2561 ซึ่งได้ดำเนินการศึกษา ในหัวข้อ “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่อง ต้นแบบการพัฒนาอาชีพสตรีมุสลิม: กรณีศึกษาบ้านปาตาดูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” โดยผลลัพธ์สุดท้ายที่คาดหวังไว้ของโครงการวิจัย คือ กลุ่มสตรีมุสลิมมีอาชีพ มีรายได้ สามารถดำรงชีวิต ได้ สิ่งที่มีความน่าสนใจจากผลการศึกษาคือ ผู้เข้าร่วมที่เป็นกลุ่มสตรีมุสลิมได้ผ่านการอบรมฝึกอาชีพจากวิทยากร ซึ่งในการฝึกอบรม เชิงปฏิบัติการจะมีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับหลักศาสนาและบริบททางวัฒนธรรมคือ ต้องมีการจัดฝึกอบรมในพื้นที่ ผู้ฝึกอบรม/ วิทยากรต้องเป็นสตรี นับถือศาสนาอิสลาม สามารถสื่อสารภาษามลายูได้ ทั้งนี้เนื่องจากจะมีส่วนช่วยในเรื่องความเข้าใจในการสื่อสาร ถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการสอนในทักษะการนวดจะมีการสัมผัสร่างกาย ดังนั้นการที่ผู้สอนเป็น สตรีและนับถือศาสนาอิสลาม จะมีความเข้าใจในข้อจำกัดภายใต้เงื่อนไขขอบเขตที่จะสามารถปฏิบัติได้ โดยไม่ผิดหลักตามบทบัญญัติของ ศาสนาอิสลาม ดังที่ Ummunurin (1996, pp.25-32) กล่าวว่า การสัมผัสเพศตรงข้ามที่ไม่เป็นที่อนุมัติในอิสลามนั้น เป็นการถูกเนื้อต้อง ตัวของบุคคลที่ไม่ใช่สามีภรรยา ในศาสนาอิสลามห้ามถูกเนื้อต้องตัวกันแม้ว่าจะเป็นคู่รักหรือคู่หมั้นกันก็ตาม เพราะจะนำไปสู่การผิด ประเวณีในที่สุด ผลลัพธ์จากการฝึกอบรมครั้งนั้นทำให้กลุ่มสตรีมุสลิมผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรนวดเพื่อสุขภาพ ได้รับใบประกาศนียบัตร สามารถนำไปต่อยอดในการประกอบอาชีพได้ จากความสำเร็จในครั้งนั้นทำให้กลุ่มสตรีมุสลิมเล็งเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพ และการมีรายได้ทำให้กลุ่มสตรีมุสลิมต้องการพัฒนาให้กลุ่มมีความมั่นคงและมีมาตรฐานมากยิ่งขึ้นและต้องการส่งเสริมให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่

จะสร้างให้เกิดรายได้กับคนในชุมชน โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนและหลักการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม ที่ทำให้ชุมชนอยู่ได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

จากผลลัพธ์ที่เกิดจากการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนทำให้กลุ่มสตรีมุสลิมที่ต้องการให้มีอาชีพ มีรายได้ โดยวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวคิดที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเน้นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนให้มีอาชีพและรายได้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาก่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และการสืบสานทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยนำเอาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ Santikul (2020) ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดของ Rawls (1999) ที่เชื่อว่าสังคมจะสามารถแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมตามธรรมชาติได้ จะต้องเอื้อผลประโยชน์ขั้นพื้นฐานต่อผู้ที่เสียเปรียบทางด้านเศรษฐกิจในสังคม ซึ่งรัฐมีหน้าที่สร้างระบบสวัสดิการให้เป็นสิทธิสวัสดิการสังคมให้ทุกคน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสหรือมีสถานะทางสังคมอย่างเท่าเทียม ดังนั้นแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนหรือความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจของประชาชนและเป็นแนวทางที่สร้างเศรษฐกิจ สังคมและชุมชนให้มีความยั่งยืน เพราะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่นการจัดสวัสดิการชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้อย่างมั่นคง

ข้อค้นพบที่ได้นอกจากการมีอาชีพและรายได้ของกลุ่มสตรีมุสลิมแล้ว ยังเห็นถึงการใช้ศักยภาพและความต้องการของคนในชุมชนในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนจากทรัพยากรชุมชนในกระบวนการผลิตทั้งทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีในชุมชนอย่างสมดุลและไม่ทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรหรือความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรในชุมชน ในทางกลับกันยังก่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมที่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของธุรกิจร่วมกัน ร่วมกันสร้าง ร่วมกันพัฒนา และร่วมกันรับผลประโยชน์และกลายเป็นการสร้างสวัสดิการชุมชนที่มาจากวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากรากฐานเดิมของสังคมไทย-มุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมของสังคมชนบท ซึ่งอาจไม่แตกต่างมากนักกับการเกิดสวัสดิการชุมชนเมืองและที่มาจากความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน Keeratinawanun and Rattanachuy (2019, pp.1253-1268) พบว่าการสร้างสวัสดิการชุมชนเมืองของชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร ที่สามารถสร้างออกมาได้เป็นรูปแบบเชิงประจักษ์ เกิดจากรากฐานการเป็นชุมชนเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มชุมชนเมืองที่อยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนานหรือมีประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์บางประการร่วมกัน จนสามารถรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของคนเมือง จนนำไปสู่ความสามารถในการสร้างให้เกิดสวัสดิการชุมชนเมืองเพื่อรองรับวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมเมือง โดยเฉพาะบริบทการพัฒนาเมืองที่รวดเร็ว ดังนั้นความสอดคล้องกันของสวัสดิการชุมชนคือการมีวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันแบบช่วยเหลือเกื้อกูล มีศาสนาและหลักความเชื่อประวัติศาสตร์ร่วมกันเป็นสิ่งยึดโยงคนในชุมชนเข้าด้วยกัน หลอมรวมให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นระบบสวัสดิการชุมชนแบบธรรมชาติจะเห็นได้จากการประกอบอาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชนที่พึ่งพิงธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นคนในชุมชนและผู้นำชุมชนจึงมีอิทธิพลและเป็นส่วนสำคัญต่อการจัดสวัสดิการจากรากฐานทุนในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การจัดสวัสดิการจากรากฐานกลุ่มออมทรัพย์ องค์กรการเงินต่างๆ วิสาหกิจชุมชน ความเชื่อทางศาสนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Ramanandana (2021) การจัดการสวัสดิการชุมชนด้วยวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มร้านค้าชุมชน กองทุนบ้านใหม่ชุมชนบ้านใหม่สมานฉันท์ 5 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การจัดสวัสดิการชุมชนเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายและสามารถบริหารจัดการในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

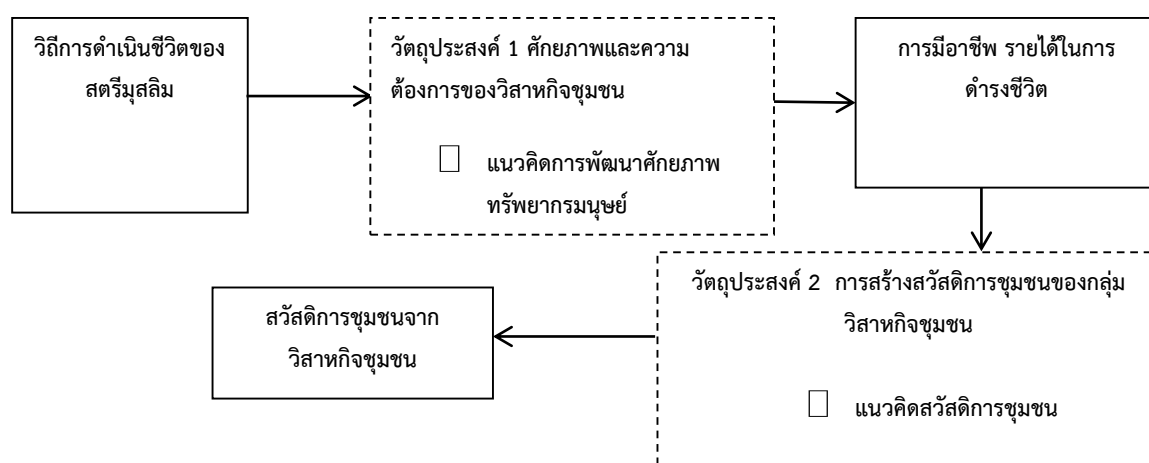
จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนเล็งเห็นถึงประเด็นสำคัญของผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม บ้านปาดาบูดี้ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” ต่อประเด็นเรื่องของสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิมที่มาจากการพัฒนาศักยภาพและความต้องการของคนในชุมชน ผู้เขียนจึงนำประเด็นสวัสดิการชุมชนจากผลการศึกษาขยายผลเป็นบทความวิจัยเรื่อง “การสร้างสวัสดิการชุมชนจากความต้องการและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาดาบูดี้ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” เพื่อถ่ายทอดให้เห็นถึงความสวยงามการฝึกกำลังของคนในชุมชนในการใช้

ทรัพยากรในชุมชนไปสู่การจัดสวัสดิการในชุมชนบนฐานคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนและการสังคมสงเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาปากท้องของคนในชุมชนให้เกิดสวัสดิภาพทางเศรษฐกิจ ผนวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาและบริบททางวัฒนธรรมที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนที่มากกว่าตัว “เงิน” ทำให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีรายได้แต่ยังสร้างความเข้มแข็งในชุมชนด้วยการรวมกลุ่มอย่างเป็นระบบที่มีการบริหารจัดการที่มีแบบแผนและมีประสิทธิภาพที่เป็นระบบการสร้างความมั่นคงของชีวิตเพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชนท้องถิ่น และสังคม มุ่งฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นให้มีการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัย และช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับวัฒนธรรม ตามหลักศาสนาและภูมิปัญญาของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อศึกษาการสร้างสวัสดิการชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างสวัสดิการชุมชนจากความต้องการและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” เป็นการศึกษาวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสานวิธี โดยดำเนินการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) แบบเจาะจงคือสตรีมุสลิม จำนวน 20 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง การเก็บข้อมูลด้วยหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาเอกสาร สนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview Guideline) และการสังเกต หลังจากนั้น มีการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อคิดและทำร่วมกันของแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มสตรีมุสลิมและทีมผู้วิจัย และท้ายที่สุดมีการทำแบบประเมินผลเพื่อติดตามหลังจากการฝึกอบรมต่างๆ ให้กับกลุ่มสตรีมุสลิม เพื่อให้ได้รูปแบบวิสาหกิจชุมชนสตรีมุสลิมที่สอดคล้องกับชุมชนมุสลิมในหมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างสวัสดิการชุมชนจากความต้องการและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” คือผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นสตรีมุสลิมสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 20 คน และผู้ให้ข้อมูลรองคือ 1.นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 2.ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 3.ผู้ใหญ่บ้าน 4. สมาชิกในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยนี้ใช้เครื่องมือทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แนวทางหนึ่ง โดยการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา รวมไปถึงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากการค้นคว้าทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำมาใช้ในการกระบวนการสร้างพื้นฐานขององค์ความรู้ในทางวิชาการเกี่ยวกับงานวิจัย การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย ได้ใช้วิธีวิจัยเชิงผสมวิธี (Mix Method Research) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1) เชิงปริมาณ แบบประเมินศักยภาพและความต้องการอาชีพสตรีมุสลิม จำนวน 20 คน ในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 ความพร้อมและต้องการในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ตอนที่ 3 การนำความรู้ไปใช้ ตอนที่ 4 ความพึงพอใจต่อโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการการนวดและทำน้ำมันลึงกาสะและการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร และการศึกษาดูงาน ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

2) เชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สตรีมุสลิมสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 20 คน ส่วนการสนทนากลุ่ม (Focus group) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มสตรีมุสลิมและผู้วิจัย การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) และการบันทึกภาคสนาม (Field note) นั้นทำร่วมกัน การสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เป็นแบบที่ไม่มีรูปแบบข้อคำถามที่ตายตัว หรือกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะกึ่งโครงสร้าง (Unstructured or unstandardized interview) กล่าวคือ เป็นการกระบวนการวิธีสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามอย่างชัดเจน เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะของข้อคำถามที่มีลักษณะเปิดกว้างมีความยืดหยุ่นเนื่องจากข้อจำกัดด้านภาษาถิ่นในการสื่อสารของผู้ให้ข้อมูลจึงอาจสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมได้ตลอดเวลา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือเชิงเนื้อหา เป็นการตรวจสอบเครื่องมือว่ามีความเป็นตัวแทน หรือครอบคลุมเนื้อหาหรือไม่ โดยพิจารณาจากตารางวิเคราะห์เนื้อหา หรือตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหากับจุดประสงค์ที่กำหนด จากผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม จำนวน 3 คน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) และผู้วิจัยนำผลจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ได้ประเมินมาทำการปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องก่อนการเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่ามาใช้ในการศึกษาวิจัยนี้ผู้ได้กำหนดแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ประเภท คือ ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจแบบสำรวจศักยภาพและความต้องการในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูล จากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการในการเก็บ และรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูลวิจัยจังหวัดชายแดนใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รวมทั้ง แหล่งข้อมูลจากเว็บไซต์ที่ปรากฏบนอินเทอร์เน็ต เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับหัตถวิญญู

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรก คือ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มสตรีมุสลิมและข้อมูลความต้องการของกลุ่มสตรีมุสลิมโดยสถิติพรรณนา การหาค่าร้อยละ จากข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์เนื้อหา

(Content Analysis) และการตีความ (Interpretation) เพื่อรวบรวมและสรุปความต้องการและประเมินศักยภาพ ส่วนที่สอง คือ การวิเคราะห์สถิติการชุมชนจากวิสาหกิจชุมชน โดยการตีความข้อมูล เพื่อนำมาเชื่อมโยงสร้างเป็นข้อสรุปตอบตามวัตถุประสงค์ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตีความ (Interpretation) เพื่อรวบรวมและสรุปการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเกิดสวัสดิการชุมชน

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์การวิจัยเรื่อง

“การสร้างสวัสดิการชุมชนจากความต้องการและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” Community welfare development from the needs and potential of community enterprises: A case study of the Muslim women's health massage group, Patabudi Village, Laem Pho Subdistrict, Yaring District, Pattani Province. ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ psu.pn.2-033/62 Certificate of Approval The Research Ethics Committee for Humanities, Social Sciences and Education Prince of Songkla University, Pattani Campus ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2562 – 23 สิงหาคม 2563

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยแบ่งประเด็นค้นพบเป็น 4 ประเด็นคือ

1. ข้อมูลข้อมูลทั่วไปของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม

ตารางที่ 1 ข้อมูลข้อมูลทั่วไปของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม

ข้อมูลทั่วไปของสตรีมุสลิม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. อายุ		
21 – 30 ปี	2	10
31 – 40 ปี	3	15
41 – 50 ปี	8	40
51 ปีขึ้นไป	7	35
2. สถานภาพ		
สมรส	16	80
หย่าร้าง	1	5
หม้าย	3	15
3. รายได้/เดือน		
1,000 - 2,000 บาท	11	55
2,001 - 3,000 บาท	0	0
3,001 - 4,000 บาท	1	5
4,001 - 5,000 บาท	4	20
5,001 บาทขึ้นไป	4	20

ข้อมูลทั่วไปของสตรีมุสลิม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
2	1	5
3	3	15
4	3	15
5	4	20
6	3	15
7	3	15
10	2	10
12	1	5
รวม	20	100

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม พบว่า กลุ่มสตรีมุสลิมมีอายุเฉลี่ยส่วนใหญ่ระหว่าง 40 – 50 ปีขึ้นไป มีสถานภาพสมรสเป็นส่วนใหญ่ และมีรายได้ส่วนใหญ่เฉลี่ยต่อเดือน 1,000 - 2,000 บาท รองลงมา มีรายได้ต่อเดือน 3,001 - 5,000 บาท ขึ้นไป และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่ 2 คนไปจนถึง 12 คน

2. ข้อมูลความต้องการในการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน

ตารางที่ 2 ความต้องการในการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน

ประเด็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มสตรีมุสลิมมุสลิม		
ประกอบอาชีพ	14	70
สร้างรายได้เสริม	4	20
สร้างความสามัคคีในชุมชน	2	10
2. ความต้องการของกลุ่มสตรีมุสลิมมุสลิมในการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน		
นวดเพื่อสุขภาพ	20	100
การเลี้ยงปลา	0	0
การแปรรูปอาหาร	0	0
เย็บเสื้อผ้า	0	0
3. ความรู้ที่ต้องการได้รับการฝึกอบรมวิสาหกิจชุมชน		
ฝึกปฏิบัติ	12	60
การตลาด	2	10
การเพิ่มมูลค่าผลผลิต	0	0
เทคนิคการประกอบอาชีพ	4	20
การเขียนโครงการ	2	10

ประเด็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. สถานที่เรียน/การฝึกอบรมวิสาหกิจชุมชน		
ในชุมชน	0	0
มหาวิทยาลัย	0	0
สถานที่ใกล้เคียง	6	30
อบต.แหลมโพธิ์	14	70
รวม	20	100

ข้อมูลความต้องการของกลุ่มสตรีมุสลิมในการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า มีความต้องการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพมากที่สุด โดยอาชีพที่กลุ่มสตรีมุสลิมต้องการ คือ การนวดเพื่อสุขภาพ และต้องการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติมากที่สุด สถานที่ฝึกอบรม คือ องค์การบริหารส่วนตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

3. ศักยภาพและความต้องการของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม

ก่อนการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ เป็นหมู่บ้านที่มีสตรีว่างงานเป็นจำนวนมาก และไม่มีความรู้ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ โดยหมู่บ้านปาตาบูดี มีผู้สูงอายุ และเด็กเล็กเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้สูงอายุในพื้นที่มีอาการเจ็บป่วย หรือไม่สบาย ไม่สามารถไปกายภาพบำบัดได้ ด้วยตนเอง และมีอาการปวดแขน ขา เมื่อยตัวบ่อยๆ ทุกเดิมของพื้นที่สตรีมุสลิมเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาต้นแบบอาชีพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ในปีแรก (ม.อ.ชุมชนเข้มแข็งปี 2561) จำนวน 20 คน ผลการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า สตรีมุสลิมสามารถเข้าร่วมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการนวดเพื่อสุขภาพ 150 ชั่วโมง สอบผ่านทั้งทฤษฎีและปฏิบัติครบทุกคนทำให้ได้รับใบประกาศนียบัตรสำหรับประกอบอาชีพการนวดเพื่อสุขภาพได้ สตรีมุสลิมจำนวนหนึ่งสามารถนำไปประกอบอาชีพประจำ ทำให้มีรายได้ สตรีมุสลิมอีกส่วนหนึ่งนำไปช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวในเรื่องของสุขภาพ อาทิ การทำหัตถาบำบัดอาการบาดเจ็บ การนวดเพื่อช่วยลดอาการปวด เมื่อย และทำให้เกิดความผ่อนคลายได้ มีการร่วมมือกับพันธมิตรและในรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) จนสามารถจัดตั้งกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิมรวมกลุ่มจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน รหัสทะเบียน 5-94-09-18/1-0030 ชื่อกลุ่ม “วิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี” ได้สำเร็จ และสามารถประกอบอาชีพในพื้นที่ ทำให้มีรายได้เข้าสู่ชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี ที่ประกอบอาชีพบนพื้นฐานของหลักศาสนาอิสลาม ผลลัพธ์ คือ สมาชิกมีรายได้ เกิดการกระจายรายได้ให้กับชุมชน เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน สังเกตได้จากการประชาสัมพันธ์ให้มาใช้บริการนวดเพื่อสุขภาพของกลุ่มฯ และหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม และหน่วยงานเอกชน คือ รีสอร์ทในพื้นที่ มีการประชาสัมพันธ์ให้กับลูกค้าที่มาพักที่รีสอร์ทเกี่ยวกับการเปิดให้บริการนวดเพื่อสุขภาพ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความต้องการของกลุ่มสตรีมุสลิมในการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนการนวดเพื่อสุขภาพ ที่ต้องการประกอบอาชีพและมีรายได้มากที่สุด รองลงมาเพื่อสร้างรายได้เสริม และเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยอาชีพที่กลุ่มสตรีมุสลิมต้องการ คือ การนวดเพื่อสุขภาพ จากผลการศึกษาพบว่า สตรีมุสลิมมีความรู้และความสามารถในการนวดเพื่อสุขภาพเบื้องต้น ประกอบกับสอบผ่านความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ ได้รับประกาศนียบัตรจากสมาคมแพทย์แผนไทย ทำให้ทุกคนมีความมั่นใจ และต้องการนำความรู้ไปประกอบอาชีพ ดังนี้

“...พวกเรากลุ่มสตรีมุสลิม จำนวน 20 คน ที่เข้าร่วมโครงการวิจัยกับ ม.อ. ในปี 2561 และได้เข้าร่วมฝึกอบรม “การนวดเพื่อสุขภาพ 150 ชั่วโมง” แล้วทุกคนก็สอบผ่านทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตอนนั้นในกลุ่ม มีหนึ่งคนที่ได้ไปประกอบอาชีพการนวดเพื่อสุขภาพ ที่ประเทศมาเลเซีย และส่วนที่เหลือก็มีคนจ้างให้ไปนวดที่บ้าน หรือนวดที่รีสอร์ท เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในพื้นที่ ทำให้มีรายได้เข้าเรื่อยๆ...” สนทนากลุ่มวันที่ 23 ก.ค. 62 ณ อบต.แหลมโพธิ์

“...พวกเรากลุ่มสตรีมุสลิมดีใจมากที่ทางโครงการวิจัย ม.อ. ได้เข้าในปีนี้อีกครั้งนะ เพราะเราเองก็ตั้งใจที่จะรวมกลุ่มอย่างจริงจัง...” สทนากลุ่มวันที่ 23 ก.ค. 62 ณ อบต.แหลมโพธิ์

นอกจากนี้กลุ่มสตรีมุสลิมหมวดเพื่อสุขภาพมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ มีสถานที่ชัดเจน จะช่วยลดปัญหาการว่างงาน ทำให้เกิดการมีงานทำ สตรีมุสลิมมีอาชีพ มีรายได้ที่ชัดเจน และสามารถเลี้ยงดูตนเอง ช่วยเหลือครอบครัวได้ อีกทั้งยังเป็นการรวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพนี้เป็นกลุ่มแรกๆในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการสนทนากลุ่ม ข้อมูลเพิ่มเติมดังนี้

“...แน่นอนครับ สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ คือ สุขภาพที่ดีขึ้นของคนในชุมชนและนอกพื้นที่ที่เข้ามาใช้บริการการนวด เพื่อสุขภาพกับกลุ่มสตรีมุสลิม สิ่งต่อมาที่สังเกตเห็นชัด คือ ลดปัญหาการว่างงาน กลุ่มสตรีมุสลิมมีงานทำ มีรายได้ สามารถแบ่งเบาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ สามารถทำงานในพื้นที่ได้ไม่ต้องออกไปทำงานไกล...” เจ้าของรีสอร์ท สทนากลุ่มวันที่ 23 ก.ค. 62 ณ อบต.แหลมโพธิ์

“...เกิดการรวมกลุ่ม เป็นกลุ่มที่ทำงานด้านการบริการการนวดเพื่อสุขภาพ ถือว่า เป็นกลุ่มแรกเลยที่มีการรวมกลุ่มในลักษณะนี้ ดินะที่มีการรวมกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพ เพราะจะทำให้ทุกคนหันมาให้ความสนใจในเรื่องสุขภาพมากขึ้น และทำให้เกิดการพบปะกันของคนในชุมชน ได้พูดคุยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเรื่องของการนวดเพื่อสุขภาพ...” กลุ่มสตรีมุสลิม สทนากลุ่มวันที่ 23 ก.ค. 62 ณ อบต.แหลมโพธิ์

ความต้องการประกอบอาชีพและมีรายได้ของกลุ่มสตรีมุสลิมยังมีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยพบว่า กลุ่มสตรีมุสลิมมุสลิมต้องการให้ผู้นำศาสนาในชุมชนส่งเสริม หรือสนับสนุน อยากให้เข้ามาบอกกล่าว หรือ ให้ข้อเสนอแนะ และช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มด้วย เนื่องจากกลุ่มฯ เพิ่งเริ่ม อยากได้คำแนะนำ ดิฉัน และพยายามปรับเพื่อให้ถูกต้องทั้งหลักทฤษฎี การปฏิบัติ เรื่องการนวด และเรื่องหลักศาสนา โดยมีการสนทนากลุ่ม ข้อมูลเพิ่มเติมดังนี้

“...พวกเราอยากให้ผู้นำศาสนาในชุมชนของเรา มีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนในส่วนของการให้ประชาสัมพันธ์ กลุ่ม ให้ข้อเสนอแนะในการทำงานด้านนี้มีความถูกต้องตามหลักศาสนา...” กลุ่มสตรีมุสลิม สทนากลุ่มวันที่ 23 ก.ค. 62 ณ อบต.แหลมโพธิ์

4. การสร้างสวัสดิการชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การจัดตั้งเป็นกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพตามความเห็นของผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชน ยังให้การสนับสนุนให้มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเนื่องจากสามารถช่วยเพิ่มพูนรายได้ สร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในพื้นที่ ทำให้คนในพื้นที่ไม่ต้องไปหาอาชีพในต่างถิ่น อีกทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาการออกไปหางานทำในต่างถิ่นของคนในพื้นที่ดังนี้

“...ผมเห็นว่าโครงการวิจัยนี้ เป็นโครงการที่ดีสำหรับคนที่นี่ เพราะคนในพื้นที่ที่หมิ่นกว่าคนจะประกอบอาชีพประมงส่วนใหญ่ ซึ่งในระยะหลังๆ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลค่อยๆ เสื่อมลง และเป็นเหตุให้รายได้จากการประกอบอาชีพประมงไม่พอจ่ายต่อการดำรงชีพ เป็นเหตุให้คนในพื้นที่เป็นจำนวนมากต้องออกไปหางานนอกพื้นที่ ถ้าคนที่นี่มีอาชีพที่นี่ที่หารายได้ดี แน่นหนาผู้คนก็ไม่อยากออกจากพื้นที่ของตน แต่วันนี้ที่ผู้คนต้องออกไปหางานที่อื่นเพราะไม่มีงานในพื้นที่ให้พวกเขาทำ ถึงจะมีงานเดิมที่พวกเขาเคยทำแต่รายได้ไม่พอต่อการใช้จ่ายในการดำรงชีพในแต่ละวัน...” อิหม่าม สัมภาษณ์ วันที่ 29 ก.ค. 62 ณ อบต.แหลมโพธิ์

“...ผมว่ากลุ่มสตรีมุสลิมมุสลิมกลุ่มนี้มีความพร้อมในการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนนะ ผมว่าเค้าพร้อมทั้งกาย ใจ ทักษะนะ พวกเค้าสอบผ่าน และเริ่มหารายได้จากการนวดเพื่อสุขภาพ ทั้งจากส่วนตัว และไปนวดตามที่ต่างๆ แล้วแต่การรับจ้าง ทำให้พวกเค้ามีประสบการณ์มากขึ้นเยอะนะ อีกทั้งการไปนวดเพื่อสุขภาพของพวกเค้า เป็นการช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวก่อน ดูแลคนเจ็บ คนป่วยในบ้านก่อน ทำให้สอดคล้องกับหลักศาสนานะ ว่าให้ดูแลสามี บุตร ธิดา และสมาชิกในครอบครัวก่อน แล้วจึงทำงาน หารายได้เพิ่มเติมเพื่อช่วยเหลือครอบครัวทางด้านการหารายได้นะ...” ผู้ใหญ่บ้าน สัมภาษณ์ วันที่ 29 ก.ค. 62 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนทำให้เห็นถึงการเกิดสวัสดิการชุมชนที่มาจากวิสาหกิจชุมชน โดยวิทยากรและกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิมร่วมกันทำ “แบบประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน” ซึ่งเป็นขั้นตอนและเงื่อนไขสำหรับการรวมกลุ่มที่ต้องการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม คือ ผ่านการประเมินศักยภาพ ระดับดี โดยสำนักงานเกษตรอำเภอยะหริ่ง ได้อนุมัติการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม ในชื่อกลุ่ม “วิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี” รหัสทะเบียน 5-94-09-18/1-0030 อีกทั้งผลจากการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนทำให้เห็นจุดเด่นที่มาจากศักยภาพของกลุ่มหลายด้าน อาทิ 1.) สมาชิกในกลุ่มมีความสามัคคี มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัว 2.) สมาชิกในกลุ่มมีอาชีพที่หลากหลายและมีจุดเด่นที่แตกต่างกัน ได้แก่ อาชีพหมอนวด ช่างทำผม งานจักสาน มีความรู้สมุนไพร การทำขนม เป็นต้น เมื่อมีการรวมกลุ่มกันเกิดขึ้นก็มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีการสอนเพื่อน ๆ ในกลุ่ม ตามความถนัดของแต่ละคน เพื่อต่อยอดต่อไปในอาชีพอื่นๆ 3.) สมาชิกในกลุ่มมีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง คือ มีการเรียนนวดเฉพาะด้าน ได้แก่ การนวดสปา การนวดฝ่าเท้าและเทคนิคการนวด การนวดแผนไทยและเทคนิคการนวดเพื่อสุขภาพ 4.) ทางกลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มพัฒนาศักยภาพของตนเองในการทำงานด้านบริการนวดในการทำงานบริการนวดในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศเกาหลี จีน เนื่องจากทางกลุ่มถือว่าเป็นโอกาสที่ดีที่สมาชิกของกลุ่มได้ไปทำงานต่างประเทศเพราะทำให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับการบริการนวดเพื่อพัฒนากลุ่มของตนเอง

ตารางที่ 3 การประเมินและสรุปผลการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ขั้นตอนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	ตัวแปรที่ใช้	ประเมินผล	สรุป
1. การกำหนดโครงการ/กิจกรรม	การรวมกลุ่ม (สร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชน)	แบบสอบถาม-พึงพอใจมาก	การให้ความรู้ โดยการฝึกอบรม/อบรมเชิงปฏิบัติการต่างๆ อาทิ วิสาหกิจชุมชน, ศึกษาดูงานการตลาด การทำผลิตภัณฑ์, การนวด ลังกาสูกะ เป็นต้น ทำให้กลุ่มสตรีมุสลิมมีความรู้เข้าใจอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงสอดคล้องหลักศาสนาอิสลาม
2. การนำโครงการ/กิจกรรมไปปฏิบัติ	-การจัดการตลาด (สร้างความโดดเด่นให้กับสินค้า/บริการ) -การบริหารจัดการองค์กร(พัฒนาและประยุกต์ใช้)	แบบสอบถาม-พึงพอใจมาก	การทดลอง โดยกลุ่มสตรีมุสลิมได้นำองค์ความรู้ที่มีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงาน ทำให้ทราบหลักการตลาด เข้าใจในเรื่องสินค้าและบริการ สร้างกฎ ระเบียบ และมีการวางแผนในการเรียนรู้เพิ่มเติม อาทิ การนวดลังกาสุกะ การทำผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร
3. การประเมินผล	การจัดการองค์ความรู้(ให้การศึกษา)	แบบสอบถาม-พึงพอใจมาก	หลังจากดำเนินการเปิดศูนย์วิสาหกิจชุมชน มีการดำเนินกิจการต่อเนื่อง ปรับปรุงพัฒนา ทั้งเรื่องของการตลาด เรื่องของผลิตภัณฑ์ และเรื่องของการเพิ่มสมาชิกในอนาคต สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนได้

อภิปรายผล

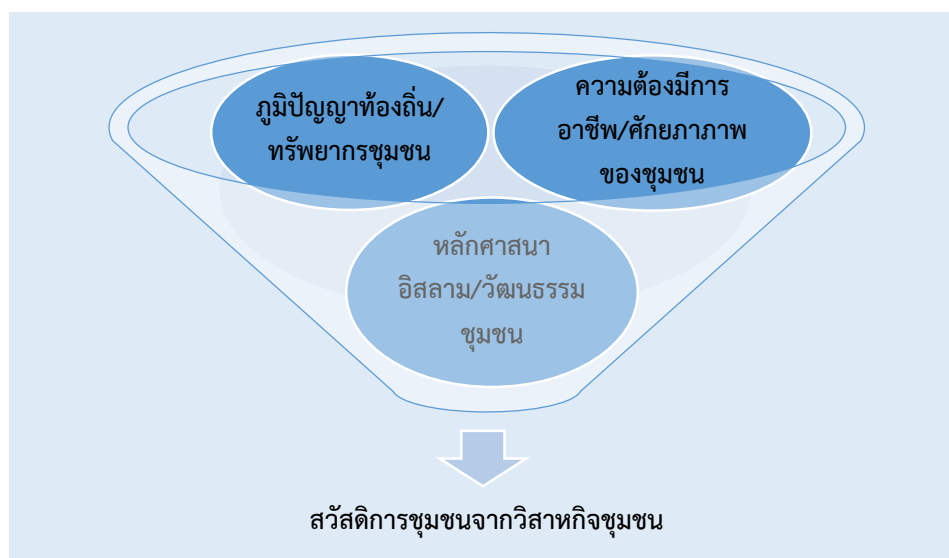
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ด้านความต้องการของสตรีมุสลิมกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพต่อการรวมกลุ่มเป็น

วิสาหกิจชุมชน สตรีมุสลิมทุกคนมีความต้องการจะจดทะเบียนกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการนวดเพื่อสุขภาพ เพราะมีความรู้และความสามารถในการนวดเพื่อสุขภาพเบื้องต้น ประกอบกับสอบผ่านความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ ได้รับประกาศนียบัตรจากสมาคมแพทย์แผนไทย และต้องการนำความรู้ไปประกอบอาชีพ จากข้อมูลพื้นฐานวิสาหกิจชุมชนที่มีในชุมชนคือ การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านสินค้าอุปโภค ได้แก่ การทำบูดู ข้าวเกรียบ กือโปะ ปลาแห้ง และจากประสบการณ์การฝึกอบรมวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มสตรีมุสลิมที่เคยเข้าร่วมมากที่สุด คือ ด้านการแปรรูปอาหาร ปัจจุบันในหมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี สตรีมุสลิมมีการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ มีการรวมกลุ่มเฉพาะกิจ ทำกิจกรรมเล็กน้อยๆ อาทิ การทำขนม การทำข้าวเกรียบ เพื่อเข้าร่วมงานหรือขายในวันสำคัญต่างๆ ไม่มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ ซึ่งการรวมกลุ่มสตรีมุสลิมมีความต้องการอยากรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการและจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน คือ นวดเพื่อสุขภาพที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ กล่าวคือ เป็นการนวดเพื่อสุขภาพโดยกลุ่มสตรีมุสลิมเท่านั้น ซึ่งกลุ่มสตรีมุสลิมเหล่านี้มีความรู้ ความสามารถ ได้รับการรับรองจากสมาคมแพทย์แผนไทย อีกทั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแรก ที่ให้บริการทางด้านการบริการ โดยให้ความสำคัญในเรื่องหลักปฏิบัติศาสนาอิสลาม และเป็นการประกอบอาชีพต้นแบบของสตรีมุสลิมที่ปรับให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และความต้องการของชุมชน และการดำเนินการในวิสาหกิจชุมชนยึดหลักปฏิบัติศาสนาที่ถูกต้อง เนื่องจากคนที่ผู้สอนเป็นสตรีและนับถือศาสนาอิสลาม จะมีความเข้าใจในข้อจำกัดภายใต้เงื่อนไขขอบเขตที่จะสามารถปฏิบัติได้โดยไม่ผิดหลักตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม สอดคล้องกับ Ummunurin (1996, pp.25-32) กล่าวว่า การสัมผัสเพศตรงข้ามที่ไม่เป็นที่ยอมรับในอิสลามนั้น เป็นการถูกเนื้อต้องตัวของบุคคลที่ไม่ใช่สามีภรรยา ในศาสนาอิสลามห้ามถูกเนื้อต้องตัวกันแม้ว่าจะเป็นคู่รักหรือคู่หมั้นกันก็ตาม เพราะจะนำไปสู่การผิดประเวณีในที่สุด รวมไปถึงศักยภาพและความต้องการของชุมชนในการใช้ทรัพยากรชุมชนในกระบวนการผลิตทั้งทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น ทรัพยากรมนุษย์ (สมาชิกในกลุ่ม) วัตถุดิบจากชุมชน (ผักบุ้งทะเล, มะพร้าว) เป็นต้น ดังนั้นนี่คือการใช้ทรัพยากรดังกล่าวเป็นลักษณะของการใช้ “สมบัติร่วม” ซึ่งสอดคล้องกับ Sangkaew (2021, pp. 172-200) พบว่าภายใต้การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมที่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของธุรกิจร่วมกัน ร่วมกันสร้าง ร่วมกันพัฒนา และร่วมกันรับผลประโยชน์ ภายหลังสิ่งเหล่านี้สามารถกลายเป็นหลักประกันความมั่นคงของผู้คนในพื้นที่ต่อการไม่ขาดแคลนทรัพยากร ยังทำให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วมในผลิตภัณฑ์และทรัพยากร รวมทั้งประโยชน์ที่คนในชุมชนเองจะได้รับในฐานะเจ้าของและส่วนหนึ่งของความสำเร็จร่วมกัน อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนยังเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์อีกรูปแบบหนึ่งสอดคล้องกับ Watthanabut (2016, pp.163-176) อธิบายการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ หมายถึง การพัฒนาความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal characteristic or attributes) อาจกล่าวได้ว่า competency คือ ลักษณะทั้งในด้านทักษะ ความรู้ และพฤติกรรมของบุคคลซึ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงานในตำแหน่งต่างๆ ให้มีศักยภาพและประสบความสำเร็จ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาศักยภาพและความต้องการเป็นเรื่องสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยเฉพาะความรู้ ทักษะ พฤติกรรมและทัศนคติในการทำงานเพื่อเตรียมพร้อมในการพัฒนาวิชาชีพให้เป็นระบบมากขึ้น การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จึงต้องการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการรวมกลุ่มให้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าการสร้างสวัสดิการชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิมหมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพหลัก/เสริม ของกลุ่มสตรีมุสลิมมุสลิมนวดเพื่อสุขภาพแบบปัจจุบัน ในอนาคตจะทำให้ลดปัญหาการว่างงาน ทำให้เกิดการมีงานทำ สตรีมุสลิมมีอาชีพ มีรายได้ที่ชัดเจน และสามารถเลี้ยงดูตนเอง ช่วยเหลือครอบครัวได้ อีกทั้งยังเป็นการรวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพนี้เป็นกลุ่มแรกๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และกลุ่มสตรีมุสลิมมีความพร้อมในการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการในการจดทะเบียนหรือจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีการกำหนดชั่วโมงทำงานต่อวัน และมีสมาชิกประจำอยู่ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งชุมชนมีทุนความรู้ ภูมิปัญญาเรื่องการนวดเพื่อสุขภาพ และใบประกาศนียบัตรจากสมาคมแพทย์แผนไทย และมีทุนทางสังคมในเรื่องของความเป็นชุมชนมุสลิม ความไว้วางใจ และความเชื่อใจในการดูแลสุขภาพ การบรรเทาอาการเจ็บ ปวด เมื่อย ในเบื้องต้น ที่ผ่านมากลุ่มสตรีมุสลิมมุสลิมยังมีเครือข่ายการนวดเพื่อสุขภาพที่ได้จากการศึกษาดูงานที่จังหวัดกาญจนบุรี จากแนวทางที่ผ่านมาทำให้เห็นถึงโอกาสของความร่วมมือทางด้านการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและความยั่งยืน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของ

ประชาชนและเป็นแนวทางที่สร้างเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับ Keeratinawanun and Rattanachuy (2019, pp.1253-1268) อธิบายถึงสวัสดิการชุมชนเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนเมืองมี 7 รูปแบบคือ สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต ที่แสดงถึงจุดรวมของการสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการและอยู่กับชุมชนมาได้อย่างยาวนาน โดยการประยุกต์อัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อของชุมชนมาเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และกำหนดสร้างเป็นรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 สวัสดิการชุมชนจากวิสาหกิจชุมชน

การศึกษาวิจัยนี้ พบว่า การสร้างสวัสดิการชุมชนจากวิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพเป็นเรื่องที่ทำนายสำหรับบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากรูปแบบของการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่จำนวนมากส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวกับการแปรรูปอาหาร หรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพจึงเป็นข้อท้าทายแปลกใหม่ที่ต้องต่อสู้กับตลาดและความต้องการรวมไปถึงศักยภาพของกลุ่มสตรีมุสลิมที่มีความเกี่ยวข้องไปถึงวิถีมุสลิมและหลักศาสนาอิสลามในการประกอบอาชีพที่มากไปกว่าความต้องการมีรายได้ที่มั่นคง แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของการไม่ผิดหลักคำสอนของศาสนาในการประกอบอาชีพ เพื่อให้สตรีมุสลิมในพื้นที่สามารถมีรายได้โดยไม่ต้องออกนอกพื้นที่และยังสามารถดูแลครอบครัวได้ ดังนั้นการนวดเพื่อสุขภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะ เพราะเป็นการนวดเพื่อสุขภาพโดยกลุ่มสตรีมุสลิมเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการใช้ทรัพยากรในชุมชนโดยเน้นการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก เช่น ผักขี้เหล็ก มะพร้าว และสมุนไพรอื่นๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิตและแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของชุมชนหนึ่งเดียวที่มีการนวดน้ำมันลังกาสุกะ ซึ่งเป็นการนวดที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ และยังสามารถพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่หลากหลาย เช่น น้ำมันลังกาสุกะ ลูกประคบทราย ยาหม่อง ยาต้ม น้ำมันวุ้นสมุนไพร สมุนไพรแช่เท้า และสมุนไพรพอกเข้า เป็นต้น ทำให้กลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม สามารถประกอบอาชีพในชุมชนของตนเอง ทำให้มีรายได้เข้าในครอบครัว เกิดการประยุกต์ใช้และต่อยอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ และยังมีการบริหารจัดการในอนาคตโดยการจัดสวัสดิการของวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการถ่ายทอดองค์ความรู้การนวดเพื่อสุขภาพ และคิดค้นผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ดึงดูดให้คนรุ่นใหม่หรือเยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

วิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพบ้านปาตาบูดี อีกทั้งยังเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพที่สามารถทำงานในชุมชนได้โดยไม่จำเป็นต้องออกนอกชุมชนไปทำงานในพื้นที่อื่น ดังนั้นการสร้างสวัสดิการชุมชนด้วยวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จึงใช้หลักการบริหารจัดการที่ตระหนักการมีรายได้และประกอบอาชีพของคนในชุมชนและใช้ทรัพยากรชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่อง “การสร้างสวัสดิการชุมชนจากความต้องการและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั้งสิ้น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1.) เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี 2.) เพื่อศึกษาการสร้างสวัสดิการชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี พบว่า กลุ่มสตรีมุสลิมมีอายุโดยเฉลี่ยส่วนใหญ่ระหว่าง 40 – 50 ปีขึ้นไป มีสถานภาพสมรสเป็นส่วนใหญ่ และมีรายได้ส่วนใหญ่เฉลี่ยต่อเดือน 1,000 - 2,000 บาท และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่ 2 คนไปจนถึง 12 คน กลุ่มสตรีมุสลิมมีความต้องการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพมากที่สุด คือ การนวดเพื่อสุขภาพ โดยพบว่า ศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม ด้านความต้องการของสตรีมุสลิมกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพต่อการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน ทุกคนมีความต้องการจะจดทะเบียนกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการนวดเพื่อสุขภาพ เพราะมีความรู้และความสามารถเป็นพื้นฐานในการนวดเพื่อสุขภาพ ประกอบกับสตรีมุสลิมมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรในชุมชน ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักในการนำมาใช้ประโยชน์ของกลุ่มนวดเพื่อสุขภาพ

การสร้างสวัสดิการชุมชนของวิสาหกิจชุมชนนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จึงเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพหลัก/เสริม ของกลุ่มสตรีมุสลิมนวดเพื่อสุขภาพ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้คนในชุมชนโดยเฉพาะสตรีมุสลิมในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้ และสามารถเลี้ยงดูตนเอง ช่วยเหลือครอบครัวได้ ซึ่งชุมชนมีทุนความรู้ ภูมิปัญญาเรื่องการนวดเพื่อสุขภาพ และมีทุนทางสังคมในเรื่องของความเป็นชุมชนมุสลิม ความไว้วางใจและความเชื่อใจในการดูแลสุขภาพที่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาอิสลาม ที่เป็นการสร้างรากฐานด้านอาชีพจากต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชนโดยไม่ต้องแสวงหาทรัพยากรจากแหล่งอื่น อีกทั้งยังเป็นการต่อยอดรายได้ในรูปแบบที่เป็นระบบในลักษณะการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำให้เป็นรูปแบบการจัดการที่เป็นระบบสวัสดิการชุมชนอย่างแท้จริง เพราะเป็นสวัสดิการที่เกิดจากการฉันทก้ำลัง และใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่มาจากชุมชนเพื่อหล่อเลี้ยงคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างสวัสดิการชุมชนจากความต้องการและศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มนวดเพื่อสุขภาพสตรีมุสลิม หมู่บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” ควรมีการพัฒนาต่อยอดให้สตรีมุสลิมขายผลิตภัณฑ์ในอนาคต เปิดรับสมัครสมาชิกเพิ่มหรืออาจจะเพิ่มสมาชิกที่เป็นเพศชาย เพื่อให้สามารถนวดผู้มาใช้บริการที่เป็นเพศชายได้ด้วย จะทำให้มีรายได้มากขึ้น ทั้งนี้การดำเนินการต่างๆ ควรเป็นแบบบูรณาการภาคีเครือข่าย ดังนี้

1. ภาครัฐ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น; องค์การบริหารส่วนตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ทำหน้าที่ในการให้ความอนุเคราะห์สถานที่ งบประมาณสนับสนุนในการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนากลุ่มสตรีมุสลิมสามารถฝึกอบรมเพิ่มเติมในเรื่องการตลาด การทำผลิตภัณฑ์ เป็นต้น, ที่ว่าการอำเภอยะหริ่ง ทำหน้าที่ในการสนับสนุนการออกบูธ การสัธิตการนวดเพื่อสุขภาพ การเปิดเวทีให้น่าสินค้าและองค์ความรู้ไปเผยแพร่พัฒนาชุมชน อำเภอยะหริ่ง; ควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่อยอดองค์

ความรู้การตลาด การจัดทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร เป็นต้น และควรจัดทำเว็บไซต์ ป้ายประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนาดเพื่อสุขภาพบ้านป่าตาดูดี เพื่อให้ประชาชนทั้งในและนอกชุมชนที่สนใจมาใช้บริการขนาดเพื่อสุขภาพ

2. ภาคเอกชน ร้าน/ศูนย์ขนาดเพื่อสุขภาพ ที่ผ่านการรับรองโดยกระทรวงสาธารณสุข จัดหลักสูตรอบรมเฉพาะ เพื่อให้สตรีมุสลิมสามารถต่อยอดให้มีความรู้ และสามารถปฏิบัติงานได้จริง พร้อมทั้งได้รับประกาศนียบัตรที่ถูกต้องตามหลักวิชา ธีรภัทร/สถานประกอบการต่างๆ ในชุมชน ควรประชาสัมพันธ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนาดของสตรีมุสลิมในชุมชน เพื่อสร้างงาน และเกิดการกระจายรายได้ในชุมชน

3. ภาคประชาชน; กลุ่มสตรีมุสลิม ควรฝึกฝนและพัฒนาตนเองอยู่อย่างสม่ำเสมอทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ อาทิ องค์ความรู้ใหม่ๆ เฉพาะทาง เช่น การนวดหลังคลออด การนวดกดจุด เป็นต้น

4. ภาควิชาการ หน่วยงานวิชาการ; คณะรัฐศาสตร์ ทำหน้าที่ในการประสานงาน ช่วยเหลือในด้านการให้องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ที่กลุ่มสตรีมุสลิมมีความต้องการ และนำเสนอนโยบายการพัฒนาสตรีทั้งระยะสั้นและระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างและบริบทพื้นที่ที่หลากหลายมากขึ้น ที่ให้เห็นถึงการสร้างสวัสดิการชุมชนจากชุมชนที่มีวัฒนธรรม ประเพณีอื่นๆ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งมากมายทั่วประเทศ การศึกษาการสร้างสวัสดิการชุมชนจากพื้นที่อื่นทำให้เห็นข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสวัสดิการชุมชนรูปแบบใหม่ที่จะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่

2. การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน ที่มีทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากทัศนะของผู้วิจัยมีความเห็นว่า การศึกษานี้เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและเหมาะสมกับการเก็บข้อมูลเชิงลึกเป็นสำคัญ การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจะเป็นการสะท้อนในมิติด้านวิถีชีวิต ซึ่งทำให้การศึกษามีข้อมูลที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- Keeratinawanun, S., & Rattanachauy, S. (2019). The Mechanisms of the Strengthening Urban Community Welfare in Case of Kho-Klang, Bobae, Kudi-Chin and Masjid-Kamalulislam Bangkok. *Journal of MCU Peace Studies*, 7(5), 1253–1268. Retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/208074>
- Ramanandana, P. (2021). *Community Welfare Management with Community Enterprises: A Case Study of the Baan Mai Fund Community Shop Group, Ban Mai Samanachan Community 5, Ban Mai Sub-district, Pak Kred District, Nonthaburi Province* (Master's thesis). Silpakorn University. Retrieved from <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/3664>
- Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. Oxford: Harvard University Press.
- Santikul, P. (2020). *Justice in Social Welfare* (2nd ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Sangkaew, W. (2021). Creating Job Security and Income for Community Enterprises in Three Southern Border Provinces: A Case Study of Six Community Enterprise Groups in Pattani, Narathiwat, and Yala Province. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 14(3), 172-200.
- Ummunurin, (1996). Interesting Information for Muslim Women: "Islam and Prevention of Sexual Problems". *Morality Magazine*, 1(1), 25-32.
- Wattanabut, B. (2016). Human Capital Potential Development in the 21st Century. *Dhammathas Academic Journal*, 16(2), 163-176.